

VVS TEGEN INSCHRIJVINGSGELDEN

In Europa rijzen inschrijvingsgelden de laatste jaren als paddestoelen uit de grond. In landen waar ze nog niet bestonden werden ze ingevoerd. In andere landen werden ze drastisch opgetrokken. De Europese Commissie probeert al een hele tijd het debat open te trekken. In haar laatste communicatie "Efficiency and Equity in European Education and Training systems" pleit de commissie voor het eerst openlijk voor inschrijvingsgelden. Tegelijkertijd protesteren in heel Europa de studenten tegen inschrijvingsgelden.

Deze Europese politiek staat duidelijk haaks op het *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights* opgesteld in New York 1966 en in 1983 geratificeerd door Vlaanderen. Daarin verbinden de verdragende partijen er zich toe de kosteloosheid van hoger onderwijs geleidelijk in te voeren.

VVS geeft strijd niet op. We zet de argumentatie tegen de huidige politiek even op een rijtje.

1. ONDERWIJS ALS PUBLIEK GOED

Het hoger onderwijs komt tegemoet aan heel wat maatschappelijke noden. Zo speelt het hoger onderwijs een cruciale rol in het ontwikkelen van de kenniseconomie. Met de Lissabonstrategie stelde Europa zich tot doel om tegen 2012 de meest competitieve kenniseconomie te worden, met duurzame economische groei, meer en betere jobs en een grotere sociale cohesie. Hierbij is een belangrijke rol weggelegd voor het hoger onderwijs. Ook onze politici hebben tegenwoordig de mond vol van de kenniseconomie. Ons hoger onderwijs levert reeds een belangrijke bijdrage voor onze arbeidsmarkt. Onze universiteiten en hogescholen leveren competente arbeidskrachten af. Vanuit dit opzicht is hoger onderwijs een investering in de economie.

Anderzijds mag maatschappelijke relevantie zich geenszins beperken tot de enge economische bijdragen van het hoger onderwijs. Hoger onderwijs kan en mag niet afzijdig blijven in het maatschappelijke debat en moet een positieve bijdrage leveren tot de sociale, culturele en politieke ontwikkelingen van de samenleving. Het hoger onderwijs levert onze leraars, dokters, verpleegsters, sociologen,... van morgen. Onderwijs is ook een onontbeerlijke schakel in het bouwen aan een democratische samenleving. Vanuit dit opzicht is hoger onderwijs een investering in de maatschappij.

2. DEMOCRATISERING EN FINANCIËLE DREMPELS

Hoger onderwijs is een instrument dat sociale mobiliteit en sociale cohesie mogelijk maakt. Het geeft mensen de mogelijkheid om competenties te ontwikkelen die hen helpen hun sociale positie te verbeteren. Onderwijs creëert mogelijkheden voor een betere toekomst. Iedereen moet echter de kans krijgen om deze mogelijkheden te grijpen. Een democratisch hoger onderwijs is een hoger onderwijs waar iedereen, ongeacht de socio-culturele achtergrond, het recht heeft om zonder financiële of andere drempels het onderwijs van haar of zijn keuze en capaciteiten te volgen.

Cijfers wijzen uit dat we momenteel nog ver af staan van dit ideaal. Hoewel er de voorbije decennia vele mensen hun weg vonden naar het hoger onderwijs, blijven heel wat groepen systematisch ondervertegenwoordigd. Nog steeds vinden heel wat mensen de weg naar het hoger onderwijs niet. Ons onderwijssysteem bevat nog steeds heel wat drempels die een vlotte instroom, doorstroom en uitstroom van kansengroepen in de weg staan.

1 van de belangrijkste barrières die mensen weerhouden van verdere studies zijn financiële drempels. Verder studeren vraagt een enorme investering. Inschrijvingsgeld, huur van een kot of pendelkosten, aankoop boeken en cursussen, leefgeld... Een zeer belangrijke en vaak onderschatte kost is het gederfde inkomen. Mensen die studeren mislopen enkele jaren inkomen doordat ze niet kunnen werken. Voor heel wat jongeren is het snel verdienen van geld nog steeds aantrekkelijker dan enkele jaren studeren.

In Vlaanderen liggen de financiële drempels lager dan in de meeste ons omringende landen. Studenten moeten wel inschrijvingsgelden betalen, maar het zijn geen astronomische bedragen zoals in Nederland of de UK. Bovendien betalen studenten die het financieel moeilijker hebben minder, als ze een beurs krijgen. Verder is er een uitgebreid systeem van studiefinanciering. Echter, zelfs de maximum studiebeurs is onvoldoende om de studiekosten te dekken. Bovendien heeft slechts 1 op 5 studenten recht op een beurs. Ondanks heel wat inspanningen blijven financiële drempels nog steeds meespelen.

3. ARGUMENTATIE VOORSTANDERS WEERLEGD

3.1. FUNDING GAP

Waar komt de vraag naar hogere inschrijvingsgelden plots vandaan? Een belangrijke oorzaak is de zogenaamde 'funding gap'. De laatste decennia stroomden steeds meer studenten toe tot het hoger onderwijs. Deze massificatie van het hoger onderwijs, werd echter niet gevolgd door een even grote toename van het budget. Overheden maakten niet genoeg overheidsmiddelen vrij om de universiteiten en hogescholen te financieren. Deze situatie leidde tot een pijnlijke onderfinanciering van ons hoger onderwijs. Om de ambitieuze doelstellingen te halen die onze politici voorop zetten, zijn er echter financiële middelen nodig. De budgettaire situatie van de meeste Europese landen is echter niet zo rooskleurig. Met de vergrijzing voor de deur zullen de kosten voor pensioenen en zorg enkel toenemen, terwijl de actieve bevolking die bijdrage betaalt verkleint. Bovendien zitten de lidstaten in een erg nauw budgettair kader door het Stabiliteitspact. De conclusie van de politici is dan ook duidelijk: er moet meer geïnvesteerd worden in hoger onderwijs en er is geen publiek geld meer beschikbaar. De investering moet dus uit privé-handen komen, van zowel de bedrijven als van de studenten, via hogere inschrijvingsgelden.

Antwoord: Er is dringend nood aan meer geld voor het hoger onderwijs. De overheid heeft jaren lang te weinig geïnvesteerd in onderwijs. Willen politici alle ambitieuze doelstellingen die ze voorop zetten ook effectief bereiken, zullen ze er de nodige financiën voor moeten uittrekken. Zowel de Bologna- als de Lissabondoelstellingen zijn van maatschappelijk belang. Ze moeten dan ook worden gesteund met publiek geld.

Onderwijs moet een publiek goed blijven dat in dienst staat van de maatschappij, niet van de wil van individuele consumenten of van de grillen van de bedrijfswereld.

3.2. PRIVATE RETURN HOGER ONDERWIJS

Een ander vaak gehoord argument is dat een diploma hoger onderwijs zichzelf terug verdient via een hoger loon en dat hoger onderwijs dus vooral een privé-investering is. Dit zou hoge inschrijvingsgelden rechtvaardigen. Vanuit dit argument pleit men vaak voor erg hoge inschrijvingsgelden (duizenden euro) die gefinancierd moeten worden met studieleningen. Die leningen kan men dan afbetalen eens afgestudeerd. Dit systeem heeft men in Nederland en de UK.

Antwoord: Het klopt dat bepaalde studierichtingen kans bieden op een job die goed verdient. Het is echter nogal kort door de bocht om daaruit af te leiden dat studenten dan maar moeten investeren in hun opleiding. Ten eerste is het lang niet zo dat alle diploma's hoger onderwijs een hoog loon garanderen. Studenten kiezen lang niet allemaal voor een opleiding met het oog op een goed betaalde job. Ten tweede staan er op lonen geen garanties. Jobs die momenteel goed betalen zijn onderhevig aan conjunctuur. Ten derde is een diploma geen garantie op een job. Alhoewel de werkloosheidscijfers bij gediplomeerden beduidend lager liggen, is het niet zo elke afgestudeerde zeker is van een job. Ook hier speelt conjunctuur een rol. Verder kunnen persoonlijke problemen mee spelen. Ten vierde is het aanvangen van een studie en het betalen van inschrijvingsgeld geen garantie op een diploma. Studenten die wegens omstandigheden niet slagen zien hun inschrijvingsgeld in rook op gaan. Een vrij risicovolle investering dus!

Bovendien is het zo dat in ons systeem van progressieve taxatie, mensen die meer verdienen sowieso meer bijdragen. De sterkste schouders dragen de meeste lasten. Op deze manier betalen de mensen die dankzij een diploma meer verdienen hun deel aan de maatschappij terug.

In Vlaanderen zijn studenten trouwens financieel nog steeds erg afhankelijk van hun ouders. De reden hiervoor vinden we deels in het stelsel van studiefinanciering dat gericht is op een ouderafhankelijk systeem. Jongeren wiens ouders het financieel goed hebben, zullen de rekening dus gewoon doorsturen. Enkel de studenten wiens ouders niet kunnen of willen betalen, zullen zelf hogere inschrijvingsgelden moeten betalen. Ze zullen zich ofwel voor jaren in de schulden moeten steken, ofwel moeten ze studeren combineren met werken, met de nodige studievertraging tot gevolg.

3.3. INSCHRIJVINGSGELDEN VERHOGEN DE MOTIVATIE

Voorstanders van inschrijvingsgelden beweren wel eens dat het betalen van hoge inschrijvingsgelden studenten zou aansporen om meer te leren en zo sneller af te studeren.

Antwoord: De praktijk wijst echter uit dat deze stelling niet op gaat. Zo doen studenten vaak langer over hun opleiding omdat ze bijbaantjes proberen combineren met hun studies, om hun inschrijvingsgeld te proberen betalen.

Bovendien is zelfs zonder inschrijvingsgelden studeren al een dure aangelegenheid. Bovendien kunnen studenten een paar jaar lang geen geld verdienen. Ook dit gederfde inkomen is een vorm van investering. Daarnaast moeten studenten natuurlijk veel tijd en energie in hun studies steken. Beursstudenten kunnen zich ook maar 1 jaar bissen veroorloven.

Deze argumentatie wordt vaak gebruikt door voorstanders van leerrechten. Meer argumentatie tegen dit argument staat in het standpunt van VVS over leerrechten.

3.4. GRATIS ONDERWIJS ZORGT NIET VOOR GELIJKHEID

De commissie stelt in Equity and Efficiency het volgende: *'Tot nu toe ging men er veelal vanuit dat "gratis" hoger onderwijs (d.w.z. geheel door de overheid gefinancierd) ook automatisch rechtvaardig is. De realiteit bevestigt deze veronderstelling evenwel niet. Het sociaal-economisch milieu is namelijk nog steeds bepalend voor deelname aan het hoger onderwijs.'*

Het klopt dat gratis onderwijs niet automatisch leidt tot meer rechtvaardigheid. Daaruit echter afleiden dat inschrijvingsgelden wel zullen leiden tot meer gelijkheid getuigt van een wel erg kromme logica. De ondervertegenwoordiging van bepaalde kansengroepen in het hoger onderwijs, heeft meerdere oorzaken. Naast de financiële drempels, zijn er ook socio-culturele barrières. Die hebben te maken met de leefcultuur van de student (gezinssituatie, thuistaal, cultureel en sociaal kapitaal...), andere met de leercultuur van het onderwijssysteem (vooroordelen, discriminatie, mattheüs en pygmalion-effect...). Een integrale aanpak is vereist om de zogenaamde 2de democratisering golf te bewerkstelligen. Zowel financiële als socio-culturele drempels moet worden afgebouwd om gelijke kansen bij instroom, doorstroom en uitstroom te garanderen.

In plaats van dus de financiële drempel te verhogen, moeten ze worden afgebouwd. Inschrijvingsgelden zijn een duidelijke financiële drempel die wel degelijk studenten kan weerhouden studies op te nemen. De verhoging van de inschrijvingsgelden in de UK schijnt dit reeds aan te tonen. Op 1 jaar tijd daalde het aantal inschrijvingen met bijna 4 %!

3.5. INSCHRIJVINGSGELDEN EN STUDIEBEURZEN

Uit Efficiency and Equity: *"Vaststaat dat heffing van collegegeld zonder studiefinanciering voor studenten uit armere milieus tot nog grotere onrechtvaardigheid bij de toegang tot het hoger onderwijs kan leiden. Achterstandsgroepen staan vaak zeer afwijzend tegenover risico's en schulden. Zij schrikken ervoor terug om tijd in een studie te steken en gaan liever werken, als niet zeker is dat hoger onderwijs voor hen zelf ook financieel voordeel oplevert. Dit speelt vooral als de collegegelden gebaseerd zijn op schattingen van wat men in de toekomst zal verdienen, waarbij er impliciet van wordt uitgegaan dat het economisch systeem afgestudeerden op eenzelfde peil zal blijven belonen als nu. Door garanties voor bankleningen, inkomensafhankelijke studieleningen, beurzen en op middelentoetsen gebaseerde bijdragen in de studiekosten kunnen overheden ervoor zorgen dat ook studenten van minder rijke komaf naar het hoger onderwijs kunnen. Dergelijke programma's voor studiefinanciering zijn al door een aantal Europese landen (bijv. BE, ES, FR, IE, IT, LV, LT, NL, AT, PT, UK, LI) ingevoerd. Ze zijn evenwel van zo recente datum dat de onderzoeken daarnaar nog niet volledig afgesloten zijn. Desalniettemin blijkt uit Australische en Amerikaanse cijfers dat collegegelden in combinatie met gerichte studiefinanciering tot hogere studentenaantallen leiden en geen negatief effect hebben op de rechtvaardigheid in het hoger onderwijs."*

Hoewel een goede studiefinanciering de effecten van inschrijvingsgelden deels kan compenseren, blijven er ook in dit systeem enkele problemen. In Vlaanderen moeten studenten nog steeds eerst inschrijvingsgeld ophoesten alvorens ze de papieren krijgen om een beurs aan te vragen. Bovendien zijn studiebeurzen selectief. Slechts een kleine groep studenten heeft er recht op. Er vallen steeds studenten die het financieel moeilijk hebben door de mazen van het net. Zij zullen zowel een beurs mislopen als hoge inschrijvingsgelden moeten ophoesten.

Bovendien blijft inschrijvingsgeld een financiële barrière die zeker is. Studenten zijn zeker dat ze dit zullen moeten betalen. Ze zijn ook zeker van de andere hoge kosten zoals boeken, cursussen, kot, treinabonnement... Ze zijn niet zeker of ze een beurs zullen krijgen. Daardoor blijven financiële drempels ook mits een studiefinanciering nog meespelen.

4. VERDOKEN INSCHRIJVINGSGELDEN

Naast het officiële inschrijvingsgeld, wordt vaak ook verdoken vorm gevraagd. Vooral bij onze Franstalige collega's waren deze een tijd populair. Via de DIC en de DAC (Droits d'Inscription ou de Droits Administratifs Complémentaires) werd de wetgeving die de inschrijvingsgelden plafonneert omzeild. Ze werden dan ook terecht door het ... onwettig verklaard.

Ook in Vlaanderen worden door instellingen nog extra kosten aangerekend aan studenten.

5. CONCLUSIE

VVS blijft zich verzetten tegen inschrijvingsgelden. Deze financiële barrière staat een democratisch hoger onderwijs in de weg. De argumentatie van de commissie getuigt van een kromme logica. Hoewel de doelstellingen nobel zijn, zullen het gekozen instrument een omgekeerd effect hebben. VVS betreurt dat de commissie geen efficiëntere maatregelen voorstelt die in werkelijkheid voor meer equity zullen zorgen.